

פקוד יפקוד – פקוד פקדתי

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקְדוּ יִפְקְדוּ אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב: (בראשית נ כד).¹

לָךְ וְאֶסְפֶּת אֶת־זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתְּ אֲלֵהֶם ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקְדוּ פְקֻדֹתַי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעֵשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: (שמות ג טז).²

שמות רבה פרשת שמות, פרשה ג סימן ח

... לעולם זקנים מעמידים את ישראל ... הָיוּ: ישראל נמלכים בזקנים. ולכך אמר הקב"ה למשה: "לך ואספת את זקני ישראל".³

"ואמרת אליהם ... פקוד פקדתי אתכם". אמר לו: מְסוּרָה⁴ היא בידם מיוסף, שבלשון הזה אני גואלם. לך אמור להם זה הסימן. מהו "פקוד פקדתי"? פקוד במצרים, פקדתי על הים. פקוד להבא, פקדתי לשעבר.⁵ וואת העשוי לכם במצרים" – כלומר, אני פוקד על המצריים מה שעושים לכם, כמו שאתה אומר: "פקדתי את אשר עשה לך עמלק" (שמואל א טו). "ואומר אעלה אתכם מעני מצרים" – אמור להם: כמו שאמרתי ליעקב אביהם כן אעשה. ומה אמר לו? "ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו ד);⁶ וכן יעקב אמר לבניו: "והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם" (בראשית מח כא).⁷ מיד: "ושמעו לקולך" – למה? שמסורת גאולה הוא בידם, שכל גואל שיבוא ויאמר להם פקידה כפולה, גואל של אמת הוא.⁸

בראשית רבתי פרשת ויחי עמוד 262, נ כד

"ואלהים פקד יפקוד אתכם". אמר להם יוסף לאחיו: סימן זה יהא מסור בידכם, שאברהם מסרו ליעקב ויעקב אבי ואבי מסרו לי בשעת מיתו, שנאמר: "וואמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים מסרו ליעקב אבי ואבי מסרו לי בשעת מיתו, שנאמר: "וואמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים

¹ וההמשך בפסוק כה הסמוך: "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ אֶתְכֶם וְהֶעֱלָתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה". פעמיים מוסר יוסף לאחיו ולבניהם שיעבירו בשרשרת הדורות את תקוות "פקוד יפקוד", את "הסיסמה" של הגאולה אשר בוא תבוא. (ראה איך יעקב לעומתו מתעלם מכל הנושא בדברי הפרידה שלו בסוף ברכתו לבניו בסוף פרק מט ומדבר רק על קבורתו בארץ!). באותו הקוד שוטח יוסף גם את בקשתו האישית, שיעלו את עצמותיו בבוא העת. מה שעשה יוסף לאביו, אין הוא יכול לעשות לעצמו (או אחיו לו) או לצוות על כך. הוא ימתין, עפ"י המדרש יחד עם עצמות כל בני יעקב ראשי השבטים, עד לבוא מועד יציאת מצרים. בפסוקים אלה נפרדנו בשבוע שעבר מספר בראשית.

² הנה מתקיימת צוואת יוסף והקוד שמסר לבני ישראל. בהתגלות בסנה, הקב"ה מצווה את משה לומר לזקני ישראל שהקב"ה נגלה אליו בלשון "פקוד פקדתי". בכך מצטרף סימן זה לסימן הראשון שהוא שם הוויה של הקב"ה: "אהיה אשר אהיה". פקוד פקדתי - אהיה אשר אהיה, שניהם בכפל לשון. ולא מצאנו שמשא אכן אמר לעם "פקוד פקדתי" (וגם לא את השם "אהיה"), לבד מהאמירה הכללית שאהרון מדבר אל זקני ישראל את הדברים שהקב"ה אמר למשה לומר להם (שמות ד ל), וכן האזכור של פק"ד בפסוק לא הסמוך: "וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקְדוּ ה' אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֵינָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ". גם לא מצאנו מי מהמפרשים שמתעכב על עניין זה. אבל "פקוד יפקוד" השני, זה האישי של יוסף שהבאנו בהערה 1, נמצא בבירור. וכך מספר לנו המקרא בראש פרשת בשלח, שמות יג יט: "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם".

³ כאן מסתיימת דרשה קודמת, על הפסוק: "לך ואספת את זקני ישראל", בדבר חשיבות זקני העם כמי שמקיימים (מעמידים) את העם ומשמרים את המסורת מדור לדור. לפיכך, היא מקושרת באופן ברור עם הדרשה הבאה על פקוד יפקוד שהיא עיקר מגמתנו הפעם. (כך הוא בבשורה, אבל בביצוע, בהליכה אל פרעה, ראה תנחומא (בובר) סימן ט בפרשתנו איך הזקנים השתמטו אחד אחד).

⁴ כך נראה לנו לנקד. ובנוסחאות אחרות: מסורת.

⁵ במשפט קצר זה דן המדרש בכפל הלשון "פקוד פקדתי" שיש בו גם הבטחה לפקידה בעתיד. בפשטות, כפילות הלשון היא לצורך הדגשה וחיוזוק, היא הסימן. אבל המדרש מוסיף כאן פקדונות נוספים בעבר ובעתיד ואת זה נראה במכילתא להלן שהוא המקור.

⁶ ראה דברינו [אל תירא מרעה מצרימה](#) בפרשת ויגש, שם הראינו שיטות שונות אם הבטחה זו היא אישית, שיעקב יזכה להיקבר בארץ, או הבטחה לאומית שבניו יזכו להיגאל ממצרים. וכאן, הבטחה לאומית שמתקשרת להמשך הדרשה.

⁷ למען הדיוק, דברים אלה אומר יעקב ליוסף בלבד, לא לכל בניו. ראה שם. בדברי פרידתו של יעקב מכלל בניו, בסוף ברכתו בסוף פרק מט, אין שום דיבור על הבטחה לגאולה ויציאה ממצרים בבוא היום, רק על ציווי על הבאת עצמותיו לקבורה בארץ.

⁸ זה המדרש הקלאסי שפקוד פקדתי הוא המפתח לפקוד יפקוד, הוא הסימן לגאולה שנמסר במסורת הדורות, לפי שיטה אחת מיעקב ליוסף וממנו ללוי, קהת, עמרם ומשה (שמות רבה ה ב), ולפי שיטה אחרת מיוסף לאחיו ובכללם אשר ומשם לשרח בת אשר (שמות רבה ה יג להלן). ובלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות ג טז: "פקד פקדתי אתכם - זה המטבע שטבע להם יוסף הצדיק". ראה גם פירוש רש"י לפסוק: "ושמעו לקולך (שמות ג יח) - מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף, שבלשון זה הם נגאליים. יעקב אמר (בראשית נ כב) ואלהים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם (בראשית נ כה) פקוד יפקוד אלהים אתכם". וכבר העירו רבים ששני הפקוד יפקוד הם של יוסף ויעקב לא אמר כזאת. הערות 1 ו-7 לעיל. ראה פירוש רמב"ן שמתקן את רש"י ואומר שהאמירה הראשונה של יוסף הייתה עדות מאביו והשנייה היא משלו.

עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם" (בראשית מח כא),⁹ מלמד שהודיעו סימן הגאולה ומתי הגיע קיצה.¹⁰ בואו ולמדו: כל נביא וגואל שיבוא לכם ויאמר הגיעה עת גאולתכם ואומר בלשון פקודה מוכפלת, דעו שהוא גואל של אמת ועל ידו אתם נגאלין מן הארץ הזאת.¹¹

שמות רבה פרשת שמות פרשה ה סימן יג

"ויעש האותות לעיני העם" (שמות ד ל) - מה שאמר למעלה. "ויהאמן העם" - עשו,¹² כמו שאמר הקב"ה: "וישמעו לקולך" (שם ג יח). יכול לא האמינו עד שראו האותות? לא! אלא "וישמעו כי פקד ה' - על השמועה האמינו ולא על ראיית האותות. ובמה האמינו? על סימן הפקידה שאמר להם, שכך היה מסורת בידם מיעקב שיעקב מסר את הסוד ליוסף ואשר בן יעקב מסר את הסוד לסרח בתו ועדיין היתה היא קיימת.¹³ וכך אמר לה: כל גואל שיבוא ויאמר לבני: "פקוד פקדתי אתכם", הוא גואל של אמת. כיון שבא משה ואמר: "פקוד פקדתי אתכם", מיד: "ויהאמן העם". במה האמינו? כי שמעו הפקידה, זהו שכתוב: "וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניי ויקדו וישתחוו". ויקדו - על הפקידה, וישתחוו - על כי ראה את עניי.¹⁴

שמות רבה פרשה ה סימן א

אמר ר' חמא: בן י"ב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו.¹⁵ למה כן? שאילו גדל בבית אביו ובא ואמר להן לישראל הדברים, לא היו מאמינים בו, שהיו אומרים: אביו מסר לנו! לפי שיוסף מסרה ללוי, ולוי לקהת, וקהת לעמרם. לכך נתלש מבית אביו. וכשהלך והגיד לישראל כל הדברים, לפיכך האמינו בו, שנאמר: "ויהאמן העם".¹⁶

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי, פתיחתא

פקוד יפקוד אלהים אתכם - פקוד אתכם במצרים, יפקוד אתכם בים סוף. פקוד אתכם על הים, יפקוד אתכם במדבר. פקוד אתכם במדבר, יפקוד אתכם על נחלי ארנון. פקוד אתכם בעולם הזה, יפקוד אתכם בעולם הבא.¹⁷

⁹ מדרש זה מדייק יותר. יעקב אומר ליוסף, לא לכל בניו, ויוסף הוא שמוסר להם את דברי אביו.

¹⁰ יגיע קיצה. מתי תגיע. ראה דברינו [קריאת שמע וגילוי הקץ בברכת יעקב](#) וכן [גילוי הקץ](#) בפרשת ויחי, שיעקב גם ביקש גלות לבניו את סוד אחרית הימים.

¹¹ אם הכללת יעקב באמירה "פקוד יפקוד" עוד מסתדרת איכשהו עם המקרא (ראה רש"י ורמב"ן שהבאנו בהערה 8), בא מדרש זה וכולל את שלושת האבות בשרשרת מסירת מסורת "פקוד יפקוד". לא בכדי מפליג המדרש עד אברהם שהיה הראשון לרדת למצרים וגם עלה ממנה (וסלל בכך את הדרך לבניו כדברי בראשית רבה מ ו: "אמר הקב"ה לאברהם אבינו: צא וכבוש את הדרך לפני בניך"). ואולי גם בשל ברית בין הבתרים ואמירתו של אברהם "במה אדע כי אירשנה" שבעטיה (עפ"י המדרש) ירדו בני ישראל למצרים. להרחקה אחורה זו ולהכנסת שלושת האבות לתמונה, גם אם לא ללשון "פקוד יפקוד", יש סימוכין בפרשה, שהרי כך פותח ה' את דבריו למשה בהתגלות בסנה: "וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב" (שמות ג ו). ואם פסוק זה גורם למשה שמחה: "הרי אבא ממנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחילה" (שמות רבה סוף פרשה ב), בא הפסוק הידוע בתחילת פרשת וארא: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וכו'" ונוזף במשה (שוב עפ"י המדרשים). וכבר נגענו במקצת ביחס משה והאבות בדברינו [בין משה לאבות](#) בפרשת וארא וצריך להרחיב ולהעמיק בכך עוד.

¹² התקיים הדבר, היינו האמינו.

¹³ אותה דמות אגדית, סרח או שרח בת אשר שהייתה בין שבעים הנפש שירדו למצרים (בראשית רבה צד ט), היא שגם גילתה למשה היכן הטמינו המצרים את ארונו של יוסף ויכולה להעיד ששמעה במו אזניה מאשר אביה. ויש שמאריכים את ימיה עד דורו של יהושע ונמנתה על "באי הארץ" (סדר עולם רבה פרק ט) ואף עד ימי דוד ויואב (בראשית רבה צד ט). ראה דברינו [נשים חכמות](#) בדפים המיוחדים.

¹⁴ ראה מדרשים אחרים, כגון ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - בראשית אות קפה, שאמונת העם כן הייתה בשל האותות: "ראו שאם יבוא אדם ויטעה אתכם ויאמר לכם: הגיע זמן, אל תאמינו בו, ואם יעשה לפניכם כאותות האלה. וכשבא משה ועשה לישראל אותות אותות, מיד האמינו, שנאמר: ויעש האותות לעיני העם ויהאמן העם". בא המדרש שלנו ואומר לא ולא. לא בשל האותות האמינו במשה בני ישראל (אולי רק העם ההמון הפשוט). האמונה הייתה על השמיעה ולא על הראייה. על הלשון "פקוד פקדתי" שהיה במסורת מאבותם. מחלוקת זו במדרשים משתלשלת מאוחר יותר למחלוקת בין פרשני המקרא מה תפקיד האותות שעשה משה לעיני העם בהשוואה לדיבור בשם ה' "אהיה אשר אהיה". מה העיקר. ראה רמב"ן שמות ג יג על הפסוק: "ואמר לי מה שמו מה אומר אליהם" בוויכוחו עם אבן עזרא. וכבר הארכנו לדון באמונת העם בדברינו [ויהאמן העם](#) בפרשה זו ובנושא האותות וחשיבותם בדברינו [למי האותות האלה](#) בפרשת וארא. והפעם נתמקד בסימן "פקוד יפקוד".

¹⁵ גיל זה לא מסתדר בדיוק עם סיפור המקרא, אבל עיקר מטרתו להראות שמשה עדיין לא היה נער בוגר ושאביו לא יכול היה למסור לו את סוד הגאולה, את סימן "פקוד יפקוד".

¹⁶ מדרש זה נראה לכאורה כ-"איפכא מסתברא" מהמדרשים הקודמים, אבל באמת יכול להשלים אותם יפה. משה לא שמע את "פקוד יפקוד" מעמרים אביו! אפשר שהסימן היה עובר מפי אב לבן רק בשעת פטירתו, כשהאב נוכח שעדיין הגואל לא בא. הוא נשמר בסוד אולי כדי למנוע גואלים מתחזים (ראה פירוש רד"ק ליחזקאל פרק כ פסוק ט). משה שמע אותו מהקב"ה ולא מאביו ולפיכך האמינו לו בני ישראל ובראשם יודעי הסוד. לצד השלמה אפשרית זו, מדרש זה מציג גם רעיון נוסף שהגואל יהיה דווקא "איש מצרי", מי שגדל בבית מלכותו של פרעה! משה לא גדל כ"הודי טוב בבית יהודי טוב", ודווקא משום כך האמינו בו בני ישראל! וכבר הרחבנו לדון במוטיב זה ובמדרש זה ודומיו בדברינו [איש מצרי](#) בפרשה זו.

¹⁷ וכן הוא במקבילה במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יג ובמקורות רבים אחרים, כמו שמות רבה שהבאנו בראש דברינו, ראה הערה 5 לעיל. וכן הוא בפסיקתא דרב כהנא פסיקא יא - ויהי בשלח: "ולמה שתי פקידות? פקידה במצרים ופקידה בסיני. פקידה

דברים רבה פרשת וזאת הברכה, פרשה יא סימן ז

... כל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב ומשה היה מסבב את העיר ויגע שלשה ימים ושלשה לילות למצוא ארונו של יוסף, שלא היו יכולים לצאת ממצרים חוץ מיוסף. למה? שבשבעה יוסף את ישראל לפני מותו, שנאמר: "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנָי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלֶתֶם אֶת-עַצְמֹתַי מִזֶּה" (בראשית נה כה)...¹⁸ וכן אמרו (החרטומים והאשפים) לפרעה: רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם, עשה שלא ימצאו עצמות יוסף, שאם לא ימצאו אותן, עד עולם אינם יכולים לצאת, שכך השביעים. מיד עמד משה על שפת הנחל ואמר: יוסף, יוסף, אתה ידעת היאך נשבעת לישראל: "פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה". תן כבוד לאלוהי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל. מעשים טובים יש לך, בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות. מיד התחיל ארונו של יוסף מפעפע ועולה מן התהומות כקנה אחד.¹⁹

פסיקתא רבתי פסקא יט - ויהי בשלח

ויהי בשלח פרעה - ילמדנו רבינו: השולח יד בפיקדונו של חברו, כיצד הוא נגבה? כך שנו רבותינו: "השולח יד בפיקדון, בית שמאי אומרים: לְקַח בְּחֶסֶר וּבְגִיטָר, ובית הלל אומרים: כשעת הגזילה. רבי עקיבא אומר: כשעת התביעה" (בבא מציעא פרק ג משנה יג).²⁰ ואמרו רבותינו: ודאי כל מי ששולח ידו בפיקדונו של חברו ראוי שתישבר זרועו. ממי את למד? מפרעה שהיו ישראל נתונים בידו פיקדון וביקש לפשוט יד בהם ושבר הקב"ה את זרועו... ומניין שהיו ישראל בידו פיקדון? שכן הוא אומר למשה שיאמר לישראל: "פקד פקדתי אתכם". ולפי שהיו ישראל מתייאשים מן הגאולה, אמר הקב"ה: לך אמור להם: כשם שבעל הפיקדון אימתי שרוצה הוא נוטל פיקדונו, כך אתם, אימתי שיגיע זמניכם מיד אני מוציא אתכם מידו.²¹

דברים רבה פרשת עקב, פרשה ג סימן ג

"כי ה' אלהיך הוא האלהים הנאמן שומר הברית והחסד ואהוביו" (דברים ז ט) - א"ר לוי: למה הדבר דומה? לאוהבו של מלך שהפקיד אצלו פיקדון. מת אוהבו של מלך, בא בנו מבקש את הפיקדון מידו. אמר לו המלך:

בניסן ופקידה בתשרי. פקידה בעולם הזה ופקידה לעולם הבא". (על הפקידה בניסן ובתשרי, ראה גמרא ראש השנה יא ע"א במחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע על פקידות תשרי וניסן ושיניהם מסכימים שבראש השנה, היינו תשרי, נפסק השעבוד, ראה דברינו [יומ הרת עולם - בין ניסן לתשרי](#) בראש השנה). ובפירוש הזוהר לתורה, שמות פרשת פקודי הוא מונה גם את "פקודי המשכן אשר פוקד על פי משה", כאחת מהפקידות. המכילתא היא הבסיס לפירושים ולמדרשים שהפקידה הכפולה מלמדת על פקידות וגאולות נוספות - שרשרת של גאולות בעקבות גאולת מצרים וכהשלמה לה. פקוד פקדתי, לא כדבר חד-פעמי, אלא כהבטחה לדורות. הבטחה שהיא תמיד לטובה גם אם יקרו אחרי כן נפילות ונסיונות. ראה על כך מדרש בראשית רבה נג ד וה' פקד את שרה, הדורש את הפסוק בספר במדבר כג יט בברכת בלעם: "לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם". על פקידות לרעה "אמר ולא יעשה", אך על פקידות לטובה: "לא איש אל ויכזב".

¹⁸ בקטע שהשמטנו פוגש משה את סרח בת אשר (סגולה בשמה האחר) והיא מגלה לו היכן וכיצד שקעו המצרים את ארונו של יוסף ביאור על מנת שבני ישראל לא יוכלו למצוא אותו ולא יוכלו (ירצו?) לעזוב את מצרים לעולם. מדרש זה מופיע במספר רב של מקורות: גמרא סוטה יג ע"א, מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזויה פתיחתא, מכילתא דרשב"י פרק יג פסוק יט, שמות רבה כ יט ועוד. ואנחנו בחרנו בנוסח דברים רבה בשל האזכור הברור של "פקוד יפקוד".

¹⁹ ראה הפסוק הראשון שהבאנו לעיל והערה 1. יוסף כורך את "פקוד יפקוד" של כלל האומה עם "פקוד יפקוד" הפרטי של השבעות את האחים ("שישביעו את בניהם") שיעלו את עצמותיו לארץ, כשם שהוא העלה את עצמות אביו. "פקידה של ליקוט עצמות" כלשון פסיקתא רבתי (להלן). זה חוב שהאחים חבים לו המתקן את מעשה המכירה. ראה המשל על הגנבים וחבית היין בשמות רבה כ ז: "שתייתם את היין, החזירו את החבית למקומה!". גאולת עצמותיו של יוסף וגאולת העם קשורים זה בזה ומשה זוכה לקיים את שתיהן. יוסף הוא שכורך את שתי הפקידות יחד, ואם כעת יעכב ארונו את גאולתם של ישראל, יהיו ישראל פטורים מהשבעות. יתקיים הפקוד הראשון בלי השני. ואנו התמקדנו בראשון, בגאולתם של ישראל. גאולת עצמותיו של יוסף וסגירת המעגל עם האחים הוא נושא נפרד שכבר נגענו בו במקצת בדברינו [המתחיל במצוה הוא גומרה](#) בפרשת מטות וכן בדברינו [שני ארונות הין בפרשת עקב](#).

²⁰ כך נמצא במשניות שבידינו במשנה יב שם, אך בהבדל אחד: שם בית הלל אומרים "כשעת הוצאה" ולא "כשעת הגזילה" כאן. זהו פתיח הלכתי שמטרתו להביא לחלק האגדה שאינו ממשך בהכרח את פרטי הדיון ההלכתי. חכמים נחלקים מה בדיוק משלם מי ששלח יד בפיקדון שהופקד אצלו ובכך הפך משומר לגזול; האם הוא משלם את ההפרש שפגם (בית שמאי), האם את ערך הפיקדון המקורי (בית הלל) או את ערכו הנוכחי (ר' עקיבא). והרוצה להעמיק בדיון זה יעיין בפירושים למשנה זו ובגמרא בבא מציעא מג ע"א ואילך. האגדה בכל מקרה, הולכת בדרכה היא וקובעת עונש משלה לשולח יד בפיקדון.

²¹ וכשבני ישראל מתלוננים שפרעה: "כופר בך ומאמן לשלחנך", הקב"ה מעודד אותם ואומר: "חייכם, יש לכם לראות, הפה שאמר: מי ה', סופו לומר: ה' הצדיק. והפה שאמר: לא ידעתי את ה', סופו לומר: העתירו אל ה'. הפה שאמר: גם את ישראל לא אשלח, סופו להיות אוהז כל אחד בידו ומשלחו... ויהי בשלח פרעה". החידוש של מדרש זה הוא ברעיון שהשורש פק"ד הוא מלשון פיקדון. בני ישראל הם כפיקדון ביד מצרים (משמע בהתחלה היה אמון של המפקיד בשומר, בירידתם למצרים למחיה והצלה, עד שזה שלח יד בפקדונו). אבל כעת, פקוד פקדתי הוא שאני בא כעת לגבות (להציל) את פיקדוני. ואולי גם פקוד יפקוד אלהים אתכם של יוסף הוא: אתם מכאן ואילך כפיקדונו של הקב"ה וחזקה על בעל הפיקדון שיבוא לגאול את פיקדונו. וזה אולי כבר מדרש שלנו על הפסיקתא.

לך והבא שני אִיסְטְרִיגִים ושנים עשר בּוֹלְבָטִים²² ועל ידיהם אני נותן לך את הפיקדון. כך אמר הקב"ה: כשיצאו ישראל ממצרים, אבותיכם הפקידו אצלי פיקדון, מנין? שנאמר: "פקוד פקדתי אתכם". אמר להם: יבואו שני איסטריגים - זה משה ואהרן; ושנים עשר בולבטים - אלו שנים עשר ראשי שבטים. מנין? שנאמר: "תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן ואתכם יהיו איש איש למטה" (במדבר א ג-ד).²³

פסיקתא דרב כהנא פיסקא ה - החדש הזה

"תּוֹחֶלֶת מִמְשָׁכָה מִחֶלְהָלֵב" (משלי יג יב).²⁴ א"ר חייא בר אבא: אלו ישראל עד שלא נגאלו. את מוצא, כיון שבא משה אצל ישראל ואמר להן: אמר לי הקב"ה: לך אמור לישראל: "פקוד פקדתי אתכם" (שמות ג טז), אמרו לו: רבינו משה, עדיין פקידה,²⁵ "מהפחי כִּי־אֵיחַל וּמֵהֶקְצִי כִּי־אֶאְרֶיךָ נְפֹשִׁי: אִסְפַּח אֶבְנִים כְּחֵי אִסְבְּרִי נְחוּשִׁי" (איוב ו יא-יב), אם כוחן של אבנים הוא כוחנו, אם בשרנו של נחשת הוא! וכיון שאמר להם: החדש הזה אתם נגאלין, אמרו: הא סימן טב, שנאמר: "ועץ חיים תאווה באה".²⁶

מסכת ראש השנה דף לב עמוד ב

פקדונות הרי הן כזכרונות, כגון: "וה' פקד את שרה", וכגון: "פקוד פקדתי אתכם", דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינן כזכרונות.²⁷

פסיקתא רבתי פיסקא מב - וה' פקד את שרה

יש פקידה לברכה ... יש פקידה של ליקוט עצמות ... יש פקידה של גאולה ... יש פקידה של רוח ... ויש פקידה של מנין ... ויש פקידה של מלחמה ... יש פקידה של שובע ... יש פקידה של ישועה ... יש פקידה של חיים ... ויש

²² אנשים חשובים ובעלי משרת אמון. אסטריגים הם נציבים או שרי מחוזות ובולבטים הם חברי מועצת העיר.

²³ מדרש זה ממשיך את הרעיון שפק"ד הוא מלשון פיקדון, אבל הולך בדרך שונה (לא ברור מי קדם למי מדרש פסיקתא רבתי הקודם, או מדרש זה מדברים רבה, הסדר שהבאנו כאן הוא בחירה שלנו). במדרש זה אין פרעה ומצרים והכל בין בני ישראל והקב"ה, כאשר אבות האומה כ"אוהבו של המלך" ומשה כשליח ואיסטרטג העומד בין בני ישראל והקב"ה - נוכחים. כשהקב"ה שולח את משה להוציא את בני ישראל ממצרים ואומר לו: "פקוד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים", הרי זה תשלום לאחור של הפיקדון שהאבות הפקידו אצל הקב"ה, והוא בא כעת לקיים את "פקוד יפקוד אלהים אתכם" ולהחזיר את החוב לאבות (את השבועה שנשבע להם). אבל הפקידה לא מסתיימת ביציאה ממצרים, אלא נמשכת לתוך תחילת ספר במדבר. נראה כאילו המדרש רומז שבגאולת מצרים גם בני ישראל מפקידים פיקדון אצל הקב"ה וכשהם באים להיפקד במסע המחנות, להתארגן כעם חופשי ועצמאי "לצבאותם", הם מחזירים את הפיקדון של יציאת מצרים! מפקד המחנות עומד כנגד "פקוד פקדתי" וכמעט נשכח לגמרי "פקוד יפקוד" של יוסף והאבות. אלא אם נאמר שכשיוסף אומר "פקוד יפקוד" הוא מכוון בדיוק לנקודה זו. הגאולה תהיה לא סתם כשיבוא גואל ויאמר איזו סיסמת קסם: "פקוד יפקוד", אלא כאשר אתם תענו בחיוב לסיסמה זו ותלמדו להתארגן ולתפקד כעם חופשי. לא מצאנו מקבילה למדרש יחידי זה ונשאיר לשואבי המים לדון בו ולשלוח לנו את התרשמותם והסבריהם.

²⁴ הפסוק המלא הוא: "תּוֹחֶלֶת מִמְשָׁכָה מִחֶלְהָלֵב וְעַץ חַיִּים תֵּאָוֶה בָּאָה". הדרשן מתחיל בחצי הראשון של הפסוק ועתיד להשלים את הדרשה בחצי השני.

²⁵ קטע זה לא ברור ויש בו נוסחאות שונות: אדין פקידה, לא עדיין זמן פקידה ועדיין פקידה כנוסח לעיל. ואפשר שצריך לפסוק עם סימן שאלה או תמיהה: לא עדיין זמן פקידה? כך או כך, המשמעות היא שבני ישראל לא מתלהבים מהבשורה של "פקוד פקדתי" ועדיין לא רואים את הפקידה בפועל. כפי שאכן קורה אח"כ במקרא, שפרעה רק מכביד את עולו עליהם.

²⁶ וכן הוא כמעט מילה במילה בפסיקתא רבתי פיסקא טו - החודש, ראה שם. וכבר ראינו את התגובה הפסימית והספקנית של ישראל: "ולפי שהיו ישראל מתייאשים מן הגאולה", בפסיקתא רבתי יט - ויהי בשלח לעיל. מדרשים אלה הם על פרשת החודש הזה לכם, וחותרים לסיום טוב: "כיון שאמר לו בחדש הזה נגאלים, אמרו: הא סימן טוב - ועץ חיים תאווה באה". אבל בפרשתנו, בבשורה הראשונה של פקוד פקדתי, אין העם שמח והייאוש והתוחלת הממושכת עדיין שולטים בו. אין לו עוד כוח ליחל ולקוות. ראה דברינו [מקוצר רוח ומעבודה קשה](#) בפרשת וארא. לירידה למצרים, לשעבוד מצרים היה מחיר כבד, פסי ורוחני, כפי שכבר ראינו מספר פעמים (ראה דברינו [משכו וקחו לכם](#) בפרשת בא). אי אפשר למחות מחיר זה בסיסמת קסם של "פקוד פקדתי", גם אם זו מסורת אבות, גם אם זו תקווה בת מאתיים ועשר שנים. תהליך הגאולה הוא קשה וארוך. ראה המדרשים על דחיית מתן תורה "עדיין לא בא זיון של בני" וכן הסניגוריא של משה בחטא העגל: "מהיכן הוצאת אותם"!

²⁷ מקור מחלוקת זו הוא בתוספתא מסכת ראש השנה פרק ב הלכה ג: "פקדונות כזכרונות, שנאמר: וה' פקד את שרה וגו', פקד פקדתי אתכם. ר' יוסה אומר: אומרן עם הזכרונות. רבי יהודה אומר: לא היה אומרן עמהן". תורף המחלוקת הוא אם ניתן לצרף לפסוקי הזכרונות שאנו אומרים בתפילת ראש השנה עם התקיעות (עשרה במספר ואולי גם להוסיף) פסוקים בהם נזכרת פקידה ולא זכירה, שהרי אלה שני שורשים במשמעות מאד דומה. אנו נוהגים כשיטת ר' יהודה, למרות הכלל: "הלכה כר' יוסי שנימוקו עמו", אולי משום הכותרת "זכרונות" והעובדה שיש מספיק פסוקים עם זכרון. אבל לא נפקד מקומו של הפועל פק"ד בתפילת הימים הנוראים, כגון: "מי לא נפקד כיום הזה", "ובריות בו יפקד", "להיפקד כל רוח ונפש" ועוד. וראש לכלול היא הקריאה בתורה ביום הראשון של ראש השנה: "וה' פקד את שרה כאשר אמר". ראה דברינו [זכרונות וכן וה' פקד את שרה](#) בראש השנה. מה שחשוב לעניינינו הוא שר' יוסי שבד"כ הלכה כמותו, כולל את הפסוק "פקוד פקדתי אתכם" בזכרונות ראש השנה ואינו רואה הבדל בין זכירה לפקידה. כך גם משמע במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ פסוק ה: "פקד - אין פוקד אלא מזכיר וכן הוא אומר: וה' פקד את שרה (בראשית כא א) ואומר: פקד פקדתי אתכם (שמות ג טז). ראה גם רמב"ן בראשית כא א: "וה' פקד את שרה ... אין פקידה אלא לשון זכירה והשגחה על הנפקד, כגון פקוד יפקוד אלהים אתכם (להלן נ' כה), פקוד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם (שמות ג טז) ... וכך אמרו פקדונות הרי הן כזכרונות (ראש השנה לב ב)". יש בפקידה תוספת קטנה על זכירה גרידא. בפקידה יש גם השגחה! אולי בשל כך ביקש ר' יוסי לכלול פסוקי פקדונות בתפילת זכרונות, אך לא הסתייע לקבוע הלכה כמותו.

פקידה של ארץ ... יש פקידה של מלאכים ... יש פקידה של אומות ... ויש פקידה של בנים - וה' פקד את שרה
כאשר אמר.²⁸

שבת שלום
מחלקי המים

²⁸ אולי בגלל זה מעדיף ר' יהודה להתמקד בזכרונות ולא לכלול בהם פקדונות שהם רבים ומגוונים ור' יוסי לא חש לכך, אדרבא. ואנחנו התמקדנו בפקידה הכפולה של פרשת השבוע והשבוע שעבר – סוף ספר בראשית ותחילת ספר שמות.